

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY - KOMISJA DS. CITES

THE STATE COUNCIL FOR NATURE CONSERVATION – CITES COMMITTEE

Member of IUCN
The World Conservation Union

National CITES
Scientific Authority

Ministerstwo Środowiska, ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
tel.: (+48) 22 57 92 603, fax: (+ 48) 22 57 92 730, CITES-SA@prop.mos.gov.pl

PROP/CITES/2014-040-1-ws

Poznań, 20 lutego 2014 r.

OPINIA

**dotycząca projektu nowelizacji rozporządzenia Ministra Środowiska
w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych,
które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego
mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym**

Na wniosek Przewodniczącego PORP, opinię dotyczącą proponowanych zmian w rozporządzeniu w imieniu Rady przedstawia jej Komisja ds. CITES.

Przedstawiony do zaopiniowania projekt należy uznać za pozytywny krok w kierunku dopracowania rozwiązań mających na celu ograniczenie negatywnego wpływu inwazyjnych gatunków obcych w Polsce. Wymienione w proponowanym nowych Załączniku do rozporządzenia gatunki są faktycznie obce i w części inwazyjne, czyli z definicji wnoszące poważne (choćby nawet potencjalnie, jeszcze nie rozpoznane) zagrożenie dla rodzimej przyrody i gospodarki. Jednak część z tych gatunków jest już w Polsce mniej lub bardziej zadomowiona, raczej niemożliwa do wytępienia. Rozporządzenie ma największe znaczenie praktyczne w odniesieniu do kręgowców – niektórych ryb, żaby ryczącej, żółwi, ptaków i ssaków oraz ewentualnie do gospodarczo traktowanych raków. Takie gatunki jak biedronka azjatycka *Harmonia axyridis*, żebroplaw *Mnemiopsis leidyi*, małże *Corbicula fluminea* i *C. fluminalis*, krab wełnistoreki *Eriocheir sinensis*, czy ryby z rodzaju babka *Neogobius*, opanowały znaczne połacie kraju, w tym wody Bałtyku i przyujściowe partie rzek, a przy tym nie są obiektem celowej działalności człowieka, związanej z przetrzymywaniem czy rozmnażaniem. Są to przede wszystkim gatunki zawleczone czy to z wodami balastowymi, przypadkowo z transportem, czy z narybkiem hodowlanym, także z produktami, i to nie koniecznie wprost na teren Polski.

I. Opinia dotycząca zmian proponowanych w projekcie

Projekt zakłada dodanie do rozporządzenia 2 gatunków roślin (czeremchy amerykańskiej *Prunus serotina* i klonu jesionolistnego *Acer negundo*) oraz 3 gatunków zwierząt (norki amerykańskiej *Neovison vison*, jenota *Nyctereutes procyonoides* i muflona *Ovis aries musimon*). Z wyjątkiem muflona, wszystkie te gatunki są w Polsce rozpowszechnione w stopniu, który uniemożliwia znaczące ograniczenie stopnia inwazji w skali całego kraju. Jednak cel taki można osiągnąć w skali lokalnej, co ważne jest zwłaszcza na obszarach przyrodniczo cennych. Wobec faktu, że na obszarach tych coraz częściej podejmowane są działania kontrolne w stosunku do tych gatunków, zasadne jest objęcie ich przepisami, mającymi na celu ograniczenie nowych introdukcji.

Analizując propozycję dodania do rozporządzenia norki amerykańskiej i jenota należy jednak pamiętać, że na podstawie definicji gatunku z art. 5 pkt 1 ustawy o ochronie przyrody, formy, rasy i odmiany hodowlane nie są traktowane jako gatunki, zatem nie podlegają one ograniczeniom wynikającym z art. 120 ustawy, w tym przepisom

omawianego rozporządzenia. Z tego powodu, aby osiągnąć zakładany cel, należy albo zmodyfikować cytowaną definicję, usuwając zastrzeżenie dotyczące form, ras i odmian uprawnych lub hodowlanych, albo zapisując w art. 120, że jego postanowienia odnoszą się także do form, ras i odmian uprawnych lub hodowlanych, a także ich mieszańców i mieszańców form dzikich, w tym z innymi gatunkami.

Zasadne jest również objęcie regulacjami muflona – gatunku o rozmieszczeniu lokalnym, którego inwazyjność wydawała się do niedawna znikoma. Jednak przeprowadzone w ostatnim czasie na Dolnym Śląsku badania jednoznacznie wykazały bardzo destrukcyjny wpływ muflonów na siedliska przyrodnicze o znaczeniu priorytetowym. Gatunek ten jest coraz częstszym obiektem hodowli m. in. w gospodarstwach ekologicznych i tak zwanych „minizoo”, i dostępne są wiarygodne dane o jego uciezkach i celowych uwolnieniach. Wprowadzenie ograniczeń w stosunku do tego gatunku może przyczynić się do zmniejszenia ich skali. Należy jednak pamiętać, że podstawowym źródłem nowych osobników w środowisku przyrodniczym są planowe zasiedlenia prowadzone w ramach gospodarki łowieckiej. Obce gatunki zwierząt łownych (w tym np. muflon czy daniel), jak wszystkie inne zwierzęta z wyjątkiem ryb, podlegają art. 120 ust 1. ustawy o ochronie przyrody. Introdukcje obcych gatunków łownych są więc niezgodne z przepisami ustawy o ochronie przyrody i należałoby przede wszystkim rozpocząć egzekwowanie stosowania tego przepisu – także w odniesieniu do muflona.

II. Dalsze sugerowane zmiany

Stan wiedzy o obcych gatunkach ulega stałej poprawie. Analiza najnowszych danych dotyczących zarówno tych gatunków, które są obecnie objęte rozporządzeniem jak i tych, które nie zostały jeszcze do niego włączone, wskazuje, że zasadne jest wprowadzenie dalszych zmian w tym dokumencie.

A. Z załącznika do rozporządzenia można usunąć następujące gatunki:

- 1) kolcolist zachodni *Ulex europaeus*, tulejnik amerykański *Lysichiton americanus*, pirapitinga (pirania paku) *Piaractus brachypomus*, żółw jaszczurowaty *Chelydra serpentina*, żółw ostrogrzbiety *Graptemys pseudogeographica*

Gatunki te nie stanowią obecnie istotnego zagrożenia dla rodzimej flory i fauny, a także dla gospodarki czy zdrowia ludzi, a prawdopodobieństwo, że będą takie zagrożenie stanowić w przyszłości, jest bardzo małe.

- 2) *Mnemiopsis leidyi*

Żebroplaw ten należy do makroplanktonu, jest to gatunek wybitnie inwazyjny, a zawleczony do wód Bałtyku, w tym do Zatoki Gdańskiej, ekspanduje spontanicznie, pozostając praktycznie poza jakąkolwiek interwencją ludzką. Prawdopodobieństwo, że stanie się on obiektem sprowadzania do kraju, przetrzymywania, prowadzenia hodowli, rozmnażania i sprzedaży, jest bardzo niskie.

- 3) Biedronka azjatycka *Harmonia axyridis*

Gatunek ten znajdował się do niedawna w ofercie firm zajmujących się handlem środkami ochrony roślin. Obecnie obrót biedronką nie jest prowadzony, a nawet gdyby był, to i tak nie miałoby to istotnego wpływu na trend populacji tego masowo już występującego w środowisku przyrodniczym gatunku. W tej sytuacji wprowadzanie ograniczeń na takie czynności jak posiadanie, nie ma istotnego znaczenia.

B. Proponujemy dodać do załącznika do rozporządzenia następujące gatunki:

- 1) ambrozja bylicolistna *Ambrosia artemisiifolia*, sumak pnący *Toxicodendron radicans*, świdośliwa Lamarcka *Amelanchier lamarckii*, świdośliwa kłosowa *Amelanchier spicata*, budleja Dawida *Buddleja davidii*, dereń rozłogowy *Cornus sericea*, chmiel japoński *Humulus japonicus*, mahonia pospolita *Mahonia aquifolium*, tawuła omszona *Spirea tomentosa*

Są to rośliny o wysokiej inwazyjności, których obecne rozmieszczenie w Polsce jest regionalne, lokalne lub notowane są na pojedynczych stanowiskach. Wobec faktu, że gatunki te są obiektem celowej działalności człowieka, wprowadzenie dla nich ograniczeń może się przyczynić do zapobiegania inwazji, a przynajmniej do spowolnienia jej tempa.

Należy wziąć pod uwagę, że spośród wymienionych gatunków jedynym, który może się rozprzestrzenić na obszarze całej Polski, są ambrozja bylicolistna. Ograniczenie jego inwazji poprzez objęcie go rozporządzeniem jest szczególnie ważne ze względu na zagrożenie, jakie rośliny te stanowią dla zdrowia ludzi. Pyłek ambrozji jest bardzo silnym alergenem, powodującym ograniczenie komfortu życia znaczącej i wciąż rosnącej części społeczeństwa. Również względy bezpieczeństwa ludzi przemawiają za uwzględnieniem sumaka pnącego, który w przypadku kontaktu ze skórą powoduje poważne odczyny alergiczne, często z komplikacjami, mogące wymagać hospitalizacji.

Dla pozostałych gatunków ryzyko inwazji jest ograniczone jedynie do obszarów o łagodniejszym klimacie (zachodnia Polska). Ograniczenia dla tych gatunków może być zatem zróżnicowany na poszczególnych obszarach kraju na poziomie zapisów samego rozporządzenia (np. dodanie przypisu „nie dotyczy województw...”), albo na etapie aktualizacji opracowanych w 2013 r. wytycznych, którymi należy się kierować podczas rozpatrywania wniosków dotyczących realizacji czynności zakazanych w stosunku do tych gatunków.

- 2) obce faunie Polski taksony (w tym podgatunki i populacje) trzmieli *Bombus* spp.

Propozycja ta była już przedstawiona w Uchwale PROP nr 5/VI/2010. Sprowadzanie obcych podgatunków trzmieli stanowi bardzo poważne zagrożenie dla gatunków krajowych wskutek hybrydyzacji (i np. wprowadzeniem cech związanych z gorszym dostosowaniem do polskich warunków klimatycznych) i przenoszenia obcych gatunków pasożytów. Problem hybrydyzacji dotyczy zwłaszcza obcych podgatunków trzmiela ziemnego (jedynym podgatunkiem rodzimym jest *Bombus terrestris terrestris*). W Polsce istnieją silne ośrodki pszczelarskie, które mogą z powodzeniem dostarczać dla sektora ogrodniczego wyspecjalizowanych zapylaczy, jakimi są trzmiel.

- 3) rak marmurkowy *Procambarus fallax* f. *virginalis*

Rak ten jest w Polsce coraz bardziej popularnym obiektem chowu akwarystycznego i znajduje się w ofercie bardzo wielu sklepów zoologicznych. Gatunek ten może się rozmnażać partenogenetycznie, wobec czego ryzyko wystąpienia inwazji jest bardzo wysokie nawet w wypadku wsiedlenia pojedynczego osobnika. Z obszaru naszego kraju dotychczas nie było doniesień o występowaniu raka marmurkowego w środowisku przyrodniczym, jednak był on stwierdzony we wschodnich Niemczech, w Szwecji i na Słowacji.

- 4) świnia wietnamska *Sus scrofa bittatus*

Gatunek ten jest coraz częściej stwierdzany w Polsce w środowisku przyrodniczym, a jego obecność w części przypadków jest wynikiem celowego wsiedlania. Obserwacje posiadające dokumentację fotograficzną wskazują na możliwość hybrydyzacji z dzikiem *S. s. scrofa*.

5) wiewiórka rudobrzucha *Callosciurus erythraeus*, w. czarna (lisia) *Sciurus niger*

Import tych dwóch bardzo inwazyjnych gatunkami wiewiórek na teren UE został wstrzymany, poprzez dodanie ich do Aneksu B do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi oraz ujęcie w Załączniku do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) Nr 757/2012 z dnia 20 sierpnia 2012 r., zawieszającym wprowadzanie do Unii okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory. Wszystkie kraje Unii powinny podjąć solidarne wysiłki, by ograniczyć ryzyko tworzenia się populacji tych gatunków z osobników uciekających z niewoli, a omawiane rozporządzenie jest najlepszym narzędziem do osiągnięcia tego celu.

C. Wskazana jest następująca korekta ograniczeń w obowiązywaniu zakazów:

1) sumik karłowaty *Ameiurus nebulosus*

Gatunek ten nie jest wykorzystywany do celów spożywczych, zatem należy dla niego usunąć przypis 2 (zaproponowano to już w Uchwale PROP nr 5/VI/2010).

III. Dodatkowa propozycja zmian w ustawie

Wiele gatunków ryb może, w razie uwalniania do wód stanowiących część środowiska przyrodniczego, stanowić zagrożenie dla rodzimej fauny przez konkurencyjne wypieranie rodzimych gatunków ryb z ich naturalnych siedlisk, eliminowanie ich poprzez drapieżnictwo, przenoszenie chorób i pasożytów groźnych dla gatunków rodzimych, a nawet hybrydyzację.

Niestety, zgodnie z art. 120 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody, ryby zostały wyłączone z czynności zakazanych określonych w ust. 1 i 2 tego artykułu, a zatem m.in. przepisów omawianego rozporządzenia. Jednocześnie w tym samym ustępie znajduje się zapis, że na ich wprowadzanie wymagane jest zezwolenie ministra właściwego do spraw rybołówstwa, wydawane na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym albo art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 19 lutego 2004 r. o rybołówstwie. W świetle tego ustępu umieszczenie gatunków ryb w tym rozporządzeniu nie ma żadnego realnego efektu prawnego i zgodność z prawem ich obecności w załączniku budzi wątpliwość.

Najlepszym rozwiązaniem z przyrodniczego punktu widzenia byłoby całkowite usunięcie z artykułu 120 ustawy o ochronie przyrody ustępu 3. Oznaczałoby to przejście przez resort ochrony środowiska kontroli nad rozprzestrzenianiem wszystkich gatunków obcych. Ponieważ propozycja taka może być trudna do przyjęcia dla resortu rolnictwa, alternatywą jest wyłączenie z tego ustępu jedynie gatunków inwazyjnych ryb, poprzez nadanie mu następującego brzmienia:

„3. Przepisów ust. 1, z wyjątkiem gatunków, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym, nie stosuje się do gatunków ryb, na których wprowadzanie jest wymagane zezwolenie ministra właściwego do spraw rolnictwa, wydawane na podstawie art. 3 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybnictwie śródlądowym (Dz. U. z 2009 r. Nr 189, poz. 1471, z późn. zm.) albo art. 29 ustawy z dnia 19 lutego 2004 r. o rybołówstwie (Dz.U. z 2004 r. Nr 62, poz. 574, z późn. zm.)”.

W przypadku wprowadzenia takiej zmiany, wskazane byłoby rozważenie dodania do załącznika rozporządzenia następujących gatunków ryb: jesiotr syberyjski *Acipenser baerii*, jesiotr rosyjski *Acipenser gueldenstaedtii*, sterlet *Acipenser ruthenus*, bieluga

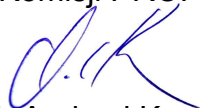
Huso huso, gorbusza *Oncorhynchus gorbuscha*, kizucz *Oncorhynchus kisutch*, pstrąg tęczowy *Oncorhynchus mykiss*, czawycza *Oncorhynchus tshawytscha*, golec *Salvelinus alpinus*, pstrąg źródłany *Salvelinus fontinalis*, czarny lipień bajkałski *Thymallus baicalensis*, muksun *Coregonus muksun*, peluga *Coregonus peled*, karp *Cyprinus carpio*, amur biały *Ctenopharyngodon idella*, tołpyga pstra *Aristichthys nobilis*, tołpyga biała *Hypophthalmichthys molitrix*, tilapia nilowa *Oreochromis niloticus*, karaś srebrzysty *Carassius auratus gibelio*, sumik czarny *Ameiurus melas* (dodanie tych gatunków, poza bielugą, zaproponowano już w Uchwale PROP nr 5/VI/2010). Dla wszystkich tych gatunków, poza karasiem srebrzystym i sumikiem czarnym, należałoby dodać przypis w brzmieniu: „dotyczy przetrzymywania, prowadzenia hodowli i rozmnażania poza zamkniętymi stawami hodowlanymi”.

IV. Uwagi redakcyjne

- 1) Dwa pierwsze objaśnienia pod listą gatunków, niepotrzebnie się powtarzają. Zarówno „klasa” jak i „gromada” to ta sama jednostka systematyczna, odpowiadająca łacińskiej nazwie *classis*. Zatem wystarczy zapisać: „Wielkimi literami wyróżniono nazwy klas (dla roślin) i gromad (dla zwierząt)”.
- 2) Warto rozważyć uszeregowanie gatunków w obrębie klas/gromad w porządku taksonomicznym, a nie w kolejności alfabetycznej. Obecna kolejność gatunków może być myląca – na przykład 2 gatunki z rodziny jeleniowatych (maral i wapiti) są „odizolowane” od pozostałych 3 gatunków z tej rodziny (jelenia aksis, j. sika i j. wirginijskiego). Należy przynajmniej wyjaśnić pod listą, że gatunki w obrębie klas/gromad zostały uszeregowane w kolejności alfabetycznej.
- 3) Jeśli propozycja usunięcia z listy żółwia ostrogrzbietego nie zostanie przyjęta, to należy przynajmniej poprawić błędny zapis łacińskiej nazwy gatunku (*Graptemys pseudogeographica* zamiast *Graphthemys pseudogeographica*).

Zagadnienie ograniczania ryzyka inwazji gatunków obcych jest jednym z priorytetów Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Deklarujemy więc gotowość współpracy naszych przedstawicieli we wszelkich pracach związanych z dopracowaniem i wprowadzaniem przedmiotowego rozporządzenia w życie.

W imieniu Komisji PROP ds. CITES

dr Andrzej Kepel
przewodniczący Komisji

Do wiadomości:

- Ministerstwo Środowiska, Departament Leśnictwa i Ochrony Przyrody
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Departament Zarządzania Zasobami Przyrody
- Członkowie PROP
- a/a